

Gavalda A. Je voudrais que quelqu'un m'attende quelque part. Paris : Le dillettante, 1999. 157 p.
 Le Petit Larousse Illustré. Paris : Larousse, 1967. 1789 p.
 Le Petit Larousse Illustré. Paris : Larousse, 2019. 1812 p.
Leroy G. Les maitres du monde. Paris : Mercure de France, 1996. 262 p.
Nothomb A. Ni d'Eve ni d'Adam. Paris : Albin Michel, 2007. 183 p.
Stolz C. Initiation à la stylistique. Paris: Ellipses, 1999. 220 p.

(Матеріал надійшов до редакції 3.03.20. Прийнято до друку 5.04.20)

УДК: 81'374:61]-047.23

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2020-79-03>

ГОРДІЄНКО О. В.

(Запорізький державний медичний університет)

olena.gord@gmail.com

ДОСВІД ВИВЧЕННЯ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОГРАФІЇ ЯК ДИНАМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Стаття присвячена дослідженню такого маловивченого напрямку лінгвістики, як лексикографії для спеціальних цілей (LSP Lexicography), а саме медичній термінографії. У представленій роботі англomовна медична термінографія розглядається як система в контексті формування глобального науко-технічного простору, параметри якої залежать від часу і набувають прогресивних змін під впливом різних зовнішніх і внутрішніх факторів. Комплексне вивчення англomовної медичної термінографії (АМТ) в діахронії і на синхронних зрізах сприяло виявленню лінгвістичних й екстралінгвістичних параметрів АМТ, як відкритої динамічної системи.

Лінгвістичні параметри диференційовано на зовнішні й внутрішні елементи. Під зовнішніми елементами розглядаються історія мови, історія термінології і лексикографії. Під внутрішніми – періодизація і динаміка розвитку АМТ, типологія англomовних медичних словників (їх характеристики, принципи укладання, класифікація), мега-, макро- та мікроструктури медичних словників різних типів, інструменти й методи термінографування медичного терміну. До екстралінгвістичних віднесено історія світу, історія медицини, процеси глобалізації, що впливають безпосередньо на розвиток медичної термінографії і корелюють в даній парадигмі.

Цілісність, взаємодія внутрішніх і зовнішніх параметрів, взаємодія з зовнішнім середовищем, ієрархічність, наявність ядра розглядаються як властивості системи АМТ. Основними характеристиками АМТ, як відкритої динамічної системи було виділено наступні: стан і поведінка системи, безперервність функціонування, розвиток, динамічність, складність, самозбереження, цілеспрямованість, керуваність, адаптивність, стійкість.

Результати дослідження дозволили дійти висновку, що медична термінографія це відкрита динамічна система, яка функціонує в рамках взаємодії лінгвістичних та під впливом екстралінгвістичних параметрів. Функціонування такої системи відбувається поки активно розвивається відповідна галузь знань, створюються нові терміни, відбуваються процеси їх стандартизації, кодифікації і реєстрації в термінографії завдяки використанню спеціальних інструментів термінології та лексикографії, що підтримує існування певної сфери знань і сприяє плідній комунікації фахівців на глобальному рівні.

Ключові слова: термінографія, медичний термін, англomовний медичний словник, динамічна система, діахронічний і синхронічний підходи.

Gordiyenko O. V. Medical terminography as a dynamic system. The article is devoted to the study of such field of linguistics, as lexicography for special purposes (LSP Lexicography), namely medical terminography. In this context English medical terminography is regarded as a system in the context of the formation of a global scientific and technical space, its parameters depend on time and progressively change under the influence of various external and internal factors. The comprehensive study of English medical terminography (AMT) with diachronic and synchronic approach has helped to identify the linguistic and extralinguistic parameters of AMT as an open dynamic system. Linguistic parameters are differentiated into external and internal elements. The history of language, the history of terminology and lexicography are considered as external elements. The periodization and dynamics of the AMT development, typology of English medical dictionaries (their structural features, principles of creation, classification), mega-, macro- and microstructures of medical dictionaries of different types, tools and methods of medical term terminography – as internal ones. Extralinguistic parameters include the history of the world, the history of medicine, the processes of globalization, which directly affect the development of medical terminography and correlate in this paradigm.

The integrity, the interaction of internal and external parameters, the interaction with the external environment, the hierarchy, the presence of the core have been considered as the properties of the AMT system. The main characteristics of the AMT as an open dynamic system have been distinguished as the following: the system status and behaviour, the continuity of operation, the development, the dynamic, the complexity, the self-preservation, the purposefulness, the controllability, the adaptability, the stability. The results of the study made it possible to conclude that medical terminography is an open dynamic system that functions within the interaction of linguistic and extralinguistic parameters. The functioning of such a system occurs while a relevant field of knowledge is actively developing, new terms are being created and the processes of their standardization, codification and registration are underway in terminography through the use of special terminological and lexicographic tools. This supports the existence of a certain field of knowledge and promotes the fruitful communication among specialists at the global level.

Key words: terminography, medical term, English medical dictionary, dynamic system, diachronic and synchronic approaches.

У лінгвістиці існує багатий досвід системного вивчення мовних явищ з часів Бодуена де Куртене і Фердинанда де Сосюра. У сучасній лінгвістиці розглядаються питання самоорганізації та саморегуляції мови з використанням різних підходів. Деякі науковці застосовують лінгвосинергетичний підхід, вивчають базові поняття синергетики, які використовуються для виявлення механізмів самоорганізації в системі мови та дискурсі [Пихтовникова 2015; Naken 2000]. Окремі дослідники віддають перевагу класичному вивченню мовних явищ з огляду на систему і структуру мови, що було запропоновано ще, такими відомими науковцями, як В. В. Віноградов, В. Г. Гак, В. М. Ярцева та інші.

Саме міждисциплінарні підходи дозволяють більш глибоко вивчити сучасний стан та перспективи розвитку окремих мовних явищ. Так, приймаючи до уваги дослідження в руслі теорії систем [Bertalanffy 1968] з'являється можливість детального вивчення параметрів відкритих/закритих систем з урахування їх складових, функцій та механізмів взаємодії.

У даному дослідженні робиться спроба системного вивчення лексикографії для спеціальних цілей (LSP Lexicography) на прикладі термінографії галузі медицини, як однієї з найважливіших в наш час, яка стрімко розвивається під час глобальних процесів сучасного світу. Результати такого дослідження сприятимуть не тільки розширенню теоретичних горизонтів в галузі медичної термінографії, а також створенню плідної комунікації серед фахівців.

Теоретичні розвідки, які на сьогодні існують в термінографії в цілому спрямовані на вивчення окремих теоретичних та практичних складових без використання системних підходів. Аналітичний огляд літератури засвідчив, що теоретичні пошуки охоплюють загальні [Авербух 2006; Дубичинский 2003] й окремі вузькі питання термінографії [Bergenholtz 1995, 1997; Карпова 2007]. Термінологічний апарат продовжує формуватися, ведуться дискусії з приводу чіткого розмежування термінів «термінографія» та «лексикографія» з погляду використання окремих інструментів термінознавства й лексикології [Alberts 2001; Brekke 2001]. Крім того, активно дискутується питання щодо особливостей укладання окремих типів словників [Micić 2009; Nielsen 1994, 2004]. Терміносистеми окремих галузей знань і питання їх кодифікації також входять до кола наукових інтересів окремих дослідників [Карпова 2005; Маджаева 2009; Карпова 2007].

Актуальність дослідження полягає в тому, що медична термінографія вперше вивчається у теоретичній лексикографії, як динамічна система в контексті формування глобального науково-технічного простору. Практична складова полягає в використанні результатів дослідження при складанні словників з урахування вимог сучасного користувача для забезпечення плідної комунікації в рамках медичного дискурсу.

Мета роботи – розробити комплекс методологію вивчення медичної термінографії, як відкритої динамічної системи з урахування лінгвістичних та екстралінгвістичних параметрів її функціонування в умовах глобального науково-технічного простору.

Досягнення поставленої мети стало можливим завдяки вирішенню низки **завдань**: виявити параметри медичної термінографії, як відкритої динамічної системи; дослідити її основні характеристики, властивості, їх взаємодію; окреслити її основні функції; визначити сучасний стан медичної термінографії як системи з ймовірними перспективними напрямки розвитку.

Об'єктом дослідження є англomовна медична термінографія як відкрита динамічна система, яка розвивається в умовах і під впливом наслідків глобального науково-технічного процесу. **Предметом** – параметри англomовної медичної термінографії, її характеристики, функції та механізми внутрішньої/зовнішньої взаємодії.

Матеріалом дослідження послужило 487 англomовних медичних словників різних типів, які було видано протягом всього періоду існування медичної лексикографії, а саме, з 14 століття до 2020 року. Корпус словників було зібрано з каталогів *National Library of Medicine*, *Simon Fraser University Library*, *The British Library*, *The Internet Archive*, *Library of Congress*, *WorldCat*, *Національної Бібліотеки України імені В. І. Вернадського*.

Методологія носить комплексний характер: діахронічний та синхронний підходи; описовий та порівняльно-аналітичний метод застосовано для виявлення параметрів медичної термінографії як системи, діахронічний підхід використано для виявлення факторів, які формують медичну термінографію і впливають на її розвиток, дескриптивний та зіставний методи – для систематизації отриманих результатів. Базові положення загальної теорії систем Людвіга фон Берталанфі [Bertalanffy 1968] було покладено в основу дослідження, що дозволило використати його підходи для вивчення медичної термінографії крізь призму її формування і розвитку в рамках глобально науково-технічного простору.

Виклад основного матеріалу та результатів. Сучасну лексикографію складно уявити окремо від процесів глобалізації, що відбуваються в загальному науково-технічному просторі. Той факт, що глобальний науково-технічний простір все ще не є сформованим і хаотичним, зумовлює необхідність систематизації накопичених знань.

Процеси глобалізації вимагають від суспільства обміну інформацією, що визначає необхідність постійної комунікації, а отже, уніфікації та стандартизації термінологічного апарату різних галузей знань з подальшою реєстрацією в термінографічних словникових довідниках різних типів. Особливо нагальними є вирішення наслідків процесів глобалізації в сфері медицини, як одної з найважливіших в науково-технічному просторі, приймаючи до уваги той факт, що саме забезпечення плідної комунікації в цій сфері впливає на подальше виживання людства як виду.

Системне вивчення англомовної медичної термінографії (АМТ) в два етапи дозволило дійти висновку про її функціонування, як динамічної системи. На першому етапі в фокусі вивчення в діахронії були етапи формування і розвитку медичної термінології, загальної лексикографії та термінографії. Більш детально отримані данні висвітлено в попередніх публікаціях [Гордиенко 2019]. На другому етапі – вивчення типології та особливостей укладання англомовних медичних словників різних типів в синхронії та діахронії. Цей етап дослідження вже опубліковано і більш детально дивіться в публікаціях авторки [Гордиенко 2019; Gordiyenko 2020].

На даному етапі результати показали, що АМТ можна розглядати як динамічну систему, параметри якої залежать від часу і набувають прогресивних змін під впливом різних зовнішніх і внутрішніх факторів.

Комплексне вивчення медичної термінографії в діахронії і на синхронних зрізах сприяло виявленню *лінгвістичних* й *екстралінгвістичних* параметрів АМТ, як відкритої динамічної системи.

Лінгвістичні параметри (ЛП) диференційовано на *зовнішні* й *внутрішні елементи*.

Під зовнішніми елементами розглядаються історія мови, історія термінології і лексикографії. *Під внутрішніми* – безпосередньо такі складові АМТ, як періодизація і динаміка розвитку АМТ, типологія медичних словників (їх характеристики, принципи укладання, класифікація), мега-, макро- та мікроструктури медичних словників різних типів, інструменти й методи термінографування медичного терміну.

До *екстралінгвістичних параметрів* АМТ були віднесені такі складові, як історія світу, історія медицини, процеси глобалізації, що впливають безпосередньо на розвиток медичної термінографії та корелюють в даній парадигмі.

Серед основних *системних характеристик* АМТ виділено її глобальність, уніфікація і принципи організації, що знаходить своє відображення, наприклад, в створенні медичних номенклатур (*Terminologia Anatomica: TA, Міжнародна анатомічна термінологія*) з часів формування до появи словників різних типів в залежності від функції довідника (reference work) й вимог користувача.

Під властивостями системи АМТ розглядаються її цілісність, взаємодія внутрішніх і зовнішніх параметрів, її структурна організація на рівні методів реєстрації структурних аспектів та семантичних відносин медичної термінологічної системи в залежності від мега-, макро- і мікроструктури словника.

Основними *функціями* АМТ було окреслено інвентаризація, кодифікація і реєстрація терміна, а також збереження й передача накоплених знань інструментами загальної лексикографії та лексикографії для спеціальних цілей.

Таким чином, можна виділити наступні *властивості* та *характеристики* АМТ як відкритої динамічної системи.

Базовими *властивостями АМТ* в цьому контексті є:

- цілісність (в системі всі частини функціонують разом, поєднуючи в сукупності функціонування системи як цілого; сукупність функціонування всіх складових створює якісно нові функціональні властивості цілого, що відображається в типологічній класифікації англomовних медичних словників, яка базується на принципах реєстрації медичного концепту та потребах користувача, в зв'язку з цим має постійні якісні зміни на рівні мега-, макро- та макрорівнях словників);
- взаємодія з зовнішнім середовищем (система реагує на вплив екстралінгвістичних параметрів, змінюється під їх впливом, але незалежно від змін термінологічної бази термінографія користується методами теоретичної лексикографії і дотримується її вимог);
- постійний розвиток (АМТ знаходиться в постійному розвитку з 13 століття (наприклад, *The Synonyma Simonis Genuensis, A Physical dictionary*) і до наших днів (наприклад, *Dorland's Illustrated Medical Dictionary, Merriam-Webster Medical Dictionary*), про що свідчить кількість словників різних типів, їх постійне вдосконалення, залежно від виклику часів);
- ієрархічність (кожний елемент (починаючи з принципів класифікації і до структурної організації словникової статті з урахуванням особливостей та методів термінографування медичного терміну, а саме його етимології, орфоепічних характеристик, семантичних відносин, полісемії та інш. в рамках медичної термінології, як системи) може розглядатися в підпорядкуванні іншому як цілісна система)
- наявність ядра, яке формується з цілісності, структурних елементів, ієрархічності і постійно функціонує завдяки постійному розвитку та взаємодії всіх складових з зовнішнім середовищем.

Основними *характеристиками АМТ* як відкритої динамічної системи було виділено наступні:

- стан і поведінка системи (відображається в залежності від впливу екстралінгвістичних факторів і внутрішніх потреб);
- безперервність функціонування (про це свідчить період існування протягом 10 сторіч);
- розвиток (постійне вдосконалення на рівні структур словників);
- динамічність (знаходиться в постійному русі, активно діє);
- складність (формується з багатьох складових);
- самозбереження (реєстрація нових термінів з використанням нових методів, які розробляються сьогодні, наприклад, в e-lexicography і різних Mobile Apps (*Taber's Medical Dictionary, Stedman's Medical Dictionary*));
- цілеспрямованість (наявність цілей та завдань при реєстрації термінів в залежності від типу словника)
- керованість (врахування потреб користувача, вимог термінології і лексикографії (*Terminology Work (ISO 1087-1:2000 Terminology work, Terminologia Anatomica)*);
- адаптивність (приспособлення до стану і потреб часу);
- стійкість (має усталені функції і вимоги).

Результати дослідження дозволили дійти **висновку**, що медична термінографія це відкрита динамічна система, яка функціонує в рамках взаємодії лінгвістичних та під впливом

екстралінгвістичних параметрів. Функціонування такої системи відбувається поки активно розвивається відповідна галузь знань, створюються нові терміни, відбуваються процеси їх стандартизації, кодифікації і реєстрації в термінографії завдяки використанню спеціальних інструментів термінології та лексикографії, що підтримує існування певної сфери знань і сприяє плідній комунікації фахівців на глобальному рівні.

Перспективою подальших наукових розвідок є створення концептуальних підходів до подальшого вивчення англомовної медичної термінографії як фактору формування глобального наукового та технічного простору в галузі медицини.

Література

- Авербух С. Я. LSP-лексикографія: теоретические подходы и пути решения. *Английская лексикография : формирование, развитие, современное состояние. Юб. сб. научн. статей / Отв. ред. Ф.И. Карташкова. Иваново : Ивановский гос. у-т, 2006. С. 172-187.*
- Гордиенко Е. В. Актуальные проблемы англоязычной медицинской терминологии и методы их решения (на материале Dorland's Illustrated Medical Dictionary) *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. Спільний українсько-румунський науковий журнал. Серія "Філологічні науки" Чернівці–Сучава: БДМУ, 2019. № 3 (23). С. 15-20.*
- Гордиенко Е. В. Зарождение медицинской терминологии сквозь призму формирования и развития медицинской терминологии *Актуальные проблемы романо-германской филологии и методики преподавания иностранных языков. Материалы IX Международной научной конференции, Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины, Гомель, Беларусь, 2019. С. 130-134.*
- Гордиенко Е. В. Периодизация и тенденции развития переводной англоязычной терминологии области медицины *Наукові записки Національного Університету Острозька Академія. Науковий журнал. Серія «Філологія». Острог, 2019. Випуск 8 (76). С. 141-145.*
- Дубичинский В. В. Основные принципы и понятия терминологии *Лексикология. Терминоведение. Стилистика : сб. науч. тр. / отв. ред. В. Ф. Новодранова. М. : Пресса, 2003. С. 79-85.*
- Карпова О. М., Щербак Е. В. PR: проблемы терминологического описания. Иваново. Иван, гос. ун-т, 2005. 184 с.
- Маджаева С. И. Проблема лексикографического описания медицинских терминов *Вестн. Волгогр. гос. ун-та. Сер. 2, Языковед.* 2009. № 1(9). С. 179-184.
- Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / за ред. В. Г. Черкасова. Вінниця : Нова книга, 2018. 392 с.
- Синергетика в филологических исследованиях : монография / под общ. ред. Л. С. Пихтовниковой. Харьков : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2015. 340 с.
- Terminology Work. Термінологічна робота. Словник термінів. Частина 1. Теорія та використання (ISO 1087-1:2000, IDT). ДСТУ ISO 1087-1:200. Київ Держспоживстандарт України, 2008. 36 с.
- A Physical dictionary. London, 1657. 221 p.
- Alberts M. Lexicography versus Terminography. *Lexikos 11. AFRILEX-reeks series 11, 2001. P. 71-84.*
- Bergenholtz, H., Kaufmann U. Terminography and lexicography. A critical survey of dictionaries from a single specialised field *Journal of linguistics. Hermes, 1997. no.18. P. 91-125.*
- Bertalanffy L. von General System theory : Foundations, Development, Applications. 1st ed. New York : George Braziller, Inc., 1968. 289 p.
- Brekke M. Lexicography and Terminography: A Complementary View. *Language for Special Purposes : Perspectives for the New Millennium. Tubingen : M. Niemeyer, 2001. P.179-187*
- Dorland's Illustrated Medical Dictionary, Elsevier : Saunders, 32nd edition, 2012. 2147 p.
- Essays on Lexicon, Lexicography, Terminography in Russian, American and Other Cultures / Ed. by O. Karpova, F. Kartashkova. Cambridge : Cambridge Scholars Publishing, 2007. 265 p.
- Gordiyenko O. V. Some approaches to classification of dictionaries in lexicography. *Science and Education a New Dimension. Philology. Budapest, 2020. VIII(64), Issue 216. P. 26-29.*
- Haken H. Information and Self-organization : A Macroscopic Approach to Complex Systems. 2nd enlarged ed. Springer Series in Synergetics. Berlin : Springer-Verlag, 2000. 226 p.
- Karpova O. M. Dictionaries of New Subject Areas with Special Reference to LSP of Immigration. *13th International Symposium on Lexicography: Abstracts. Copenhagen : John Benjamins Publishing Company, 2007. P. 5-6*
- Manual of Specialised Lexicography : the Preparation of Specialised Dictionary / Ed. by H. Bergenholtz, S. Tarp. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1995. 254 p.
- Merriam-Webster Medical Dictionary. Springfield, Massachusetts : Meriam Webster, Incorporated. 2016. 865 p.
- Micic S. A New Bilingual Dictionary for Medical Profession. *American Journal of Translation Studies, July-September, 2009, Volume I. Number I. P. 24-37.*
- Nielsen S. Mourier L. Design of a function-based internet accounting dictionary. *Dictionary Visions, Research and Practice. Selected papers from the 12th International Symposium on Lexicography, Copenhagen. John Benjamins Publishing Company. Amsterdam/Philadelphia, 2004. P. 119- 139.*
- Nielsen S. The Bilingual LSP Dictionary : Principles and Practice for Legal Language. Tubingen : Gunter Narr Verlag, 1994. 313 p.
- Terminologia Anatomica. International Anatomical Terminology. Federative Committee on Anatomical Terminology. International Federation of Associations of Anatomists. Stuttgart : New York : Thieme, 1998. 292 p.

(Матеріал надійшов до редакції 14.03.20. Прийнято до друку 9.04.20)